

IJ

Denklijnen en
aanbevelingen voor
de Veluwerandmeren

TE

IJ-schrift 5
november 2024

AM

Over het IJ-team

Eind 2022 heeft het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ) het IJ-team in het leven geroepen. Dit is een multidisciplinair samengesteld team, bedoeld om de omgevingskwaliteit van concrete projecten in en langs het IJsselmeer een impuls te geven. Het team doet dit door tijdelijk als 'buitenboordmotor' van projecten en initiatieven te fungeren en door op drie manieren de samenhang binnen het IJsselmeergebied te verkennen:

1.
in de ruimte – hoe kan het project ruimtelijk het beste in zijn omgeving worden ingebed en worden vormgegeven in de taal van het IJsselmeergebied?
2.
in het functionele palet – kan het project geoptimaliseerd worden door er meer functies aan te verbinden en dan op zo'n manier dat ze optimaal op elkaar inwerken?
3.
en in de tijd – kan het project bijdragen aan de (klimaat) adaptiviteit van het IJsselmeergebied en kan de houdbaarheid van het project met het oog op (water) veiligheid, zoetwatervoorraad en natuur worden verbeterd?

*Zicht op de grote open ruimte van het Wolderwijd vanaf de Zeewolderdijk**

** De bronnen van de gebruikte afbeeldingen zijn opgenomen in het colofon*

Inleiding

Tussen Veluwe en polder

Bij de aanleg van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland zijn de Veluwerandmeren – van west naar oost het Nuldernauw, het Wolderwijd, het Veluwemeer en het Drontermeer – ontstaan als waterhuishoudkundig overgangsgebied tussen het oude en het nieuwe land. Behalve een rol in de waterhuishouding heeft het gebied van het begin af aan ook een recreatiefunctie meegekregen en is het een route voor de scheepsvaart. Ook is er met de randmeren een interessante natuurconditie ontstaan - een langgerekt en ondiep zoetwatermeer. De oude kustplaatsen Harderwijk en Elburg en het nieuwe polderdorp Zeewolde zijn in de loop der jaren verder naar het water gegroeid en verbonden met een reeks oversteken die ook de grenzen van de meren markeren.

Het gebied is van grote kwaliteit en vormt een aantrekkelijk recreatie- en woonlandschap. Tegelijkertijd is het een belangrijk natuurgebied. Het zoeken naar een balans tussen stedelijke en recreatieve groei enerzijds met behoud van een robuust water- en natuursysteem anderzijds is de kernopgave voor het gebied. Ingestoken vanuit de ruimtelijke samenhang en kwaliteit vormt dit de basis voor het gesprek over de toekomst van de Veluwerandmeren. Daarbij lijkt een ruimere begrenzing en het betrekken van het achterland bij de randmeren een aantal openingen te bieden.

De Veluwerandmeren binnen het IJsselmeergebied

Een belangrijk en aantrekkelijk woon-, recreatie- en natuurlandschap. Op beeld het Nuldernauw tussen oud en nieuw land, jaren 70

Dit IJ-schrift vormt een eerste aanzet voor het gesprek over de toekomst van de Veluwerandmeren vanuit de ruimtelijke samenhang, de balans tussen de functies en rekening houdend met de opgaven van morgen. Daarmee bouwt het voort op eerdere samenwerking rond de Veluwerandmeren, zoals in het programma Integrale Inrichtingsplan Veluwerandmeren (IIVR). En biedt het input voor lopende programma's en initiatieven zoals de ruimtelijke visievorming binnen het samenwerkingsverband Ermelo-Harderwijk-Putten-Zeewolde (Regio EHPZ), de 'Toekomstvisie Randmeren' vanuit de Gebiedscoöperatie Gastvrije Randmeren en richting gemeenten en andere gebiedspartijen aan en rond de Veluwerandmeren.

Werkwijze

De gemeentes Zeewolde en de Regio EHPZ namen samen het initiatief en nodigden het IJ-team uit om mee te denken over het water dat beide kernen bindt: het Wolderwijd binnen het grotere geheel van de Veluwerandmeren. Het IJ-team heeft in drie werksessies samengewerkt en van gedachten gewisseld met betrokkenen vanuit overheden, gebiedspartijen en betrokkenen bij projecten en diverse ontwikkelingen. In de werksessies zijn de projecten, ontwikkelingen én opgaven gepresenteerd en gedeeld, en is er gekeken naar de kwaliteiten van de Veluwerandmeren. Er is gezocht naar samenhang tussen gebiedskwaliteiten en opgaven en wat er op afkomt aan concrete ontwikkelingen en projecten.

Schetsbeeld van de Veluwerandmeren en de ruimtelijke opbouw van de landschappen eromheen - ook het achterland doet mee!

De resultaten van de werksessies zijn gebundeld in dit IJ-schrift, een kort verslag in tekst en beeld aan de hand van vijf thema's: ruimtelijke karakteristiek, het watersysteem, natuur, recreatie en verstedelijking. Aan de hand van vijf denklijnen wordt een beeld geschetst van de betekenis van en de kansen voor de Veluwerandmeren en hoe deze zich verhouden tot de lopende projecten.

De aanbevelingen die het IJ-team meegeeft zijn gebaseerd op de Handreiking Omgevingskwaliteit IJsselmeergebied (2020) en op de inzichten en expertise van het multidisciplinair samengestelde team met daarin vertegenwoordigd de disciplines landschap, water en natuur. Ze vormen een inhoudelijke impuls voor het denken en discussiëren over de verdere invulling in de komende fasen. De aanbevelingen hebben geen formele status.

De randmeren kenmerkend binnen het grotere IJsselmeergebied: oevers, open water, eilanden en overkanten in een steeds wisselende samenstelling

Impressie van de derde werksessie in Zeewolde

*Zicht op de verlegde monding van de Schuitenbeek voordat de beek in het
Nulderneauw overgaat, vanaf de Puttense Zeedijk*

Ruimtelijke karakteristiek

Kenschets

Het landschap van de Veluwerandmeren neemt een bijzondere positie in binnen het IJsselmeergebied. Samen met de Zuidelijke Randmeren is hier telkens sprake van twee kusten – het oude land en het nieuwe – die tegenover elkaar liggen en waarvan het grillige verloop aan de ene kant en de strakke dijken aan de andere kant de vorm van het watervlak bepalen. Bij de ontwikkeling van de Flevopolders werden de lessen uit eerdere Zuiderzeewerken meegenomen; in tegenstelling tot de Noordoostpolder kwam het nieuwe land hier dan ook los van het oude land te liggen - voornamelijk om hydrologische redenen (tegengaan van verdroging van het oude land). Maar ook werden de randmeren nadrukkelijk als recreatie-, vaar-, en natuurlandschap mee-ontworpen.

De Veluwerandmeren vormen dus geen scheiding tussen oud en nieuw, maar zijn op de tekentafel in samenhang met de randen ontworpen en nadrukkelijk met elkaar verweven - de contrasten tussen de verschillende delen (smal-breed, strak-grillig, groot-kleinschalig) zijn daarbij behouden en benadrukt. Dit karakter is nog steeds aanwezig en vormt een bijzondere kwaliteit. Tegelijkertijd is er vanuit natuur, recreatie, enz. behoefte aan een verfijning van dit karakter op een kleiner schaalniveau.

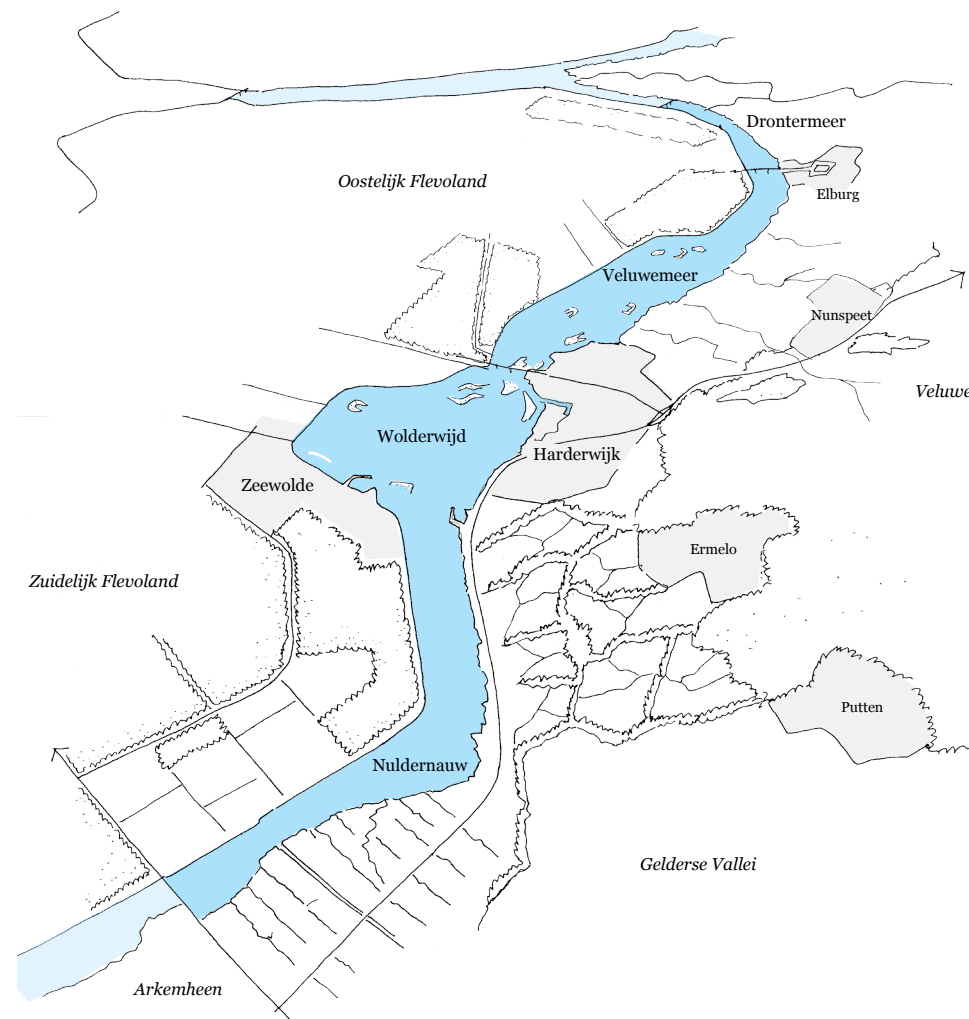
Zicht vanaf Flevoland richting oude land. Contrasterende landschappen met het water als tussengebied.

Oud en nieuw duidelijk zichtbaar op een luchtfoto kort na 'oplevering' van de polders. In de polder zijn de bossen net aangeplant

De twee kusten (oud en nieuw) verschillen onderling en hebben elk een eigen kwaliteit. Aan de oude landzijde schuilt de kwaliteit in het 'organische' en door de eeuwen gevormde kustlandschap tussen Veluwe en Zuiderzee. In combinatie met Zuiderzee-elementen (Hanzesteden, verdronken nederzettingen) is dit kenmerkend voor het IJsselmeergebied. Uitzondering hierop is de strook Nulde-Horst, samen met de A28 in één keer ontworpen en aangelegd in de jaren 70.

Zoals nagenoeg overal in het IJsselmeergebied is water bepalend geweest voor de inrichting van het landschap. Karakteristiek voor de Veluwse oeverzone zijn de vrije afstroom van beken en de restanten van strandwallen langs het water. Soms is er sprake van oude zeedijken. De lagere natte delen bestonden uit 'mheengronden', gemeenschappelijke landbouwgronden. De oudste bouwlanden zijn de 'enken', die door de tijd heen zijn verhoogd. Bewoning is te vinden op ophogingen (zand, oude strandwallen) en terpen, die 'pollen' worden genoemd. Landgoederen en buitenplaatsen liggen meer landinwaarts op overgang naar de hogere zandgronden. Het kleinschalige karakteristieke cultuurlandschap van de Veluwse oeverzone is op veel plekken (nog) herkenbaar aanwezig.

Aan de nieuwe landzijde zorgen vooral de dijken zonder vooroever voor een krachtige beleving van Flevoland als Zuiderzeewerken-icoon en als 'ingenieurskunstwerk' (DNA IJsselmeergebied). Maar grote delen van de dijken zijn voorzien van voorlanden - kenmerkend voor de randmeren - en ingericht met beplanting, stranden, jachthavens en recreatievoorzieningen. Het gemeentehuis van Zeewolde staat zelfs op de dijk!

De ruimtelijke karakteristiek van de Veluwerandmeren en omliggende landschappen. De grote maat van de Flevopolders, de afwisseling aan de oude landzijde, de eigenzinnige vormgeving van de meren

Daartussen liggen eilanden die specifiek ontworpen zijn als natuur- of recreatiegebied, waardoor het gehele gebied een eigen identiteit krijgt als merenlandschap. Een merenlandschap bovendien dat door zijn langgerektheid en verscheidenheid in maatvoering (het Wolderwijd is wel 4 km breed!) in Nederland verder niet voorkomt en een beetje doet denken aan Franse of Zwitserse bergmeren, of aan een lome brede rivier.

De nederzettingen in Oostelijk Flevoland en aan de rand van de Veluwe liggen vooral landinwaarts: Biddinghuizen, Ermelo, Putten, Hierden en Nunspeet bijvoorbeeld. Elburg en Doornspijk zijn in het verleden verplaatst naar hoger gelegen terrein landinwaarts. Harderwijk en Zeewolde zijn de enige echte direct aan het water gelegen plaatsen langs de Veluwerandmeren - de eerste vanuit de historie zo ontstaan en de tweede zo ontworpen. Verder zijn verstedelijking, recreatieterreinen en infrastructuur grotendeels onderschikt aan het groene landschappelijke karakter.

Kenmerkend voor het gebied is de fraaie balans van stedelijke kwaliteit (op plekken waar je dat verwacht) enerzijds, en anderzijds de kwaliteit van het water en het groene landschap. Recreatie voegt zich hier op een bijna natuurlijk wijze in. Dit alles zorgt voor een zeer aantrekkelijk woon- en leefmilieu. Dat karakter bestaat aan de Flevolandse kant uit een afwisseling van grote boscomplexen en grote open vides. Buitendijks wisselen strakke dijken en brede beboste vooroevers elkaar af.

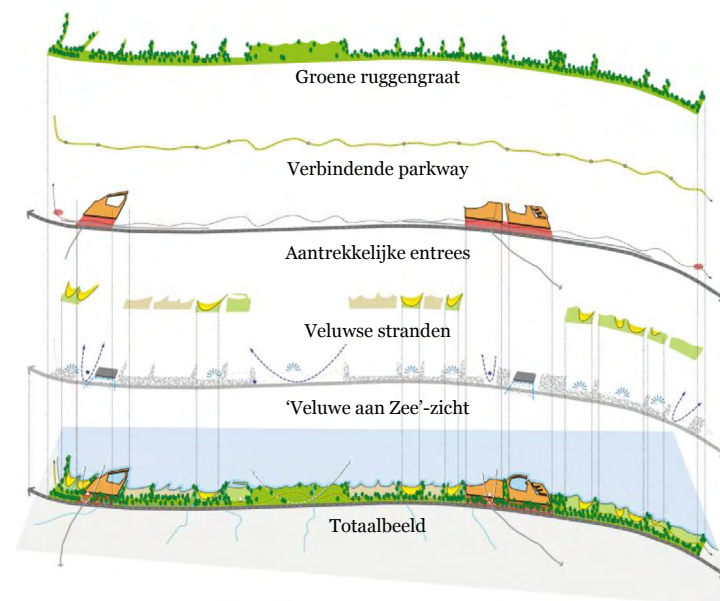
Pierland kort na aanleg in 1968, de maat, maakbaarheid en stilte nog voelbaar

De door de eeuwen gegroeide Hanzestad Harderwijk (r) en het op de tekentafel ontworpen Zeewolde (hier op een vroege schets)

Aan de oude landkant komen twee hoofdkarakters voor. De strook Nulde – Horst is in zijn geheel ontworpen als recreatiegebied in de ontwerptaal van de jaren 70 – grote parkeervelden, grasvelden en stranden afgewisseld met structurerende boomgroepen en lijnen. Het vormt samen met de snelweg A28 (incl. afslagen) één ruimtelijk ensemble. Ten oosten van Harderwijk overheerst de leegte, het onregelmatige en kleinschalige, met als verbijzondering de zone tussen land en water - met boomgroepen en rietoevers.

Er is in de loop der jaren veel veranderd in de kustzone en vooral veel bijgekomen aan ontwikkelingen. Ondanks deze ontwikkelingen blijven de hoofdkwaliteiten van beide kusten en van het merengebied zelf wel overeen. Het groene raamwerk van het nieuwe land blijkt ook vijftig jaar na dato nog robuust te zijn, het oude land nog relatief leeg.

De ruimtelijke hoofdstructuur van het landschap van de Veluwerandmeren is – zowel aan de oude als de nieuwe kust – nog duidelijk afleesbaar en vormt een robuust raamwerk, waar in de loop der tijd een divers en aantrekkelijk gebruikslandschap op is ontstaan. Tegelijkertijd ligt verrommeling wel degelijk op de loer; vooral rond de oeververbindingen, in de oeverzones, en aan de randen van de kernen en boscomplexen. Daar komt veel samen, worden gebieden (her)ontwikkeld en is een goede ruimtelijke inpassing van groot belang - om daarmee het karakter en de kwaliteit van het gebied in stand te houden.

De strook Nulde-Horst is een halve eeuw geleden als ruimtelijk ensemble ontworpen. In een nieuw landschapsplan (opgesteld vanuit Leisurelands) wordt hier verder op doorgebouwd vanuit huidige wensen en gebruik

De overgang van land naar water verbijzonderd met boomgroepen en rietoevers - tussen Harderwijk en Elburg

Ruimtelijke karakteristiek

Denklijn en aanbevelingen

Beschouw ruimtelijke kwaliteit als ‘drager’ voor het gebruikslandschap en ontwikkel door op de ruimtelijke hoofdstructuur van het Veluwerandmerengebied – met de twee kusten en met de meren als verbindend middengebied. Sluit met ontwikkelen aan op de ruimtelijke logica van beide kusten en draag bij aan het versterken van het groene raamwerk.

- Zoek in de ruimtelijke uitwerking naar een vormtaal die past bij de maat en schaal van de plek – of dat nu aan de oude of nieuwe landzijde is.
- Voorkom verrommeling door vooral bij kritieke plekken (oeververbindingen, randen en oeverzones) de leesbaarheid van het landschap te bewaken en waar mogelijk te versterken – behoud de grote maat en een eenduidig karakter.
- Sluit zo veel mogelijk aan bij het DNA van de kust – het ‘organische’ van de Zuiderzeekust en de gehele Veluwe oeverzone, de ‘ingenieurskunst’ van de Flevolandse kust en grote leegte van het middengebied.
- Laat nieuwe ontwikkelingen in het ontworpen ruimtelijke raamwerk (het casco) landen, ook in de vorm, schaal en compositie.
- Concentreer waterfrontontwikkeling en grote programma’s aan het water zoveel mogelijk bij Harderwijk en Zeewolde. Voorkom daarmee dat de beleving van de stad enerzijds, en water en het groene landschap anderzijds, diffuus wordt door verrommeling en verstedelijking. Sluit ook in de vorm, schaal, compositie aan bij het historische dan wel moderne karakter van de steden.
- Behoud aan de nieuwe landzijde de kenmerken van de dijken (ook bij natuuroevers voorlangs) en behoud de vides tussen drukke recreatieve clusters.
- Ook in de vorm, schaal, compositie van zulke verstedelijking aansluiten bij het historische dan wel moderne karakter van de stad/het dorp

*De Knardijk - met karakteristieke scherpe bocht - bij de aansluiting van
Zuidelijk op Oostelijk-Flevoland*

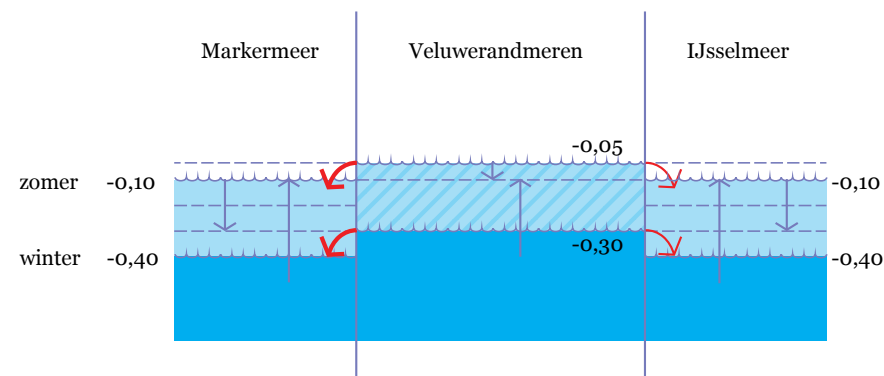
Watersysteem

Kenschets

De Veluwerandmeren zijn binnen het IJsselmeersysteem een zelfstandig compartiment, door de sluizen bij Nijkerk (zuiden) en bij de Reevesluis (noorden) gescheiden van het Marker- en IJsselmeer. Om afwatering onder vrij verval mogelijk te maken, liggen het zomerpeil (-0,05m NAP) en winterpeil (-0,30m NAP) net iets hoger dan in de omliggende wateren (respectievelijk -0,10m NAP en -0,40m NAP).

Bijzonder is het ontbreken van een dijk aan de oude landzijde. De dijken aan Flevolandse zijde zijn op orde en versterking is op korte termijn niet voorzien. Aan de oude landzijde liggen veel beken die onder vrij verval in de randmeren uitstromen. Ten noorden van Harderwijk zijn deze vrijwel allemaal jaarrond watervoerend. De Hierdense Beek springt eruit met zijn Veluwse bron en zijn grote ecologische betekenis. Op de jaarlijkse waterbalans van de Veluwerandmeren vormt het toestromende beekwater een serieuze post, even groot als de input vanuit regen. Verreweg de grootste toestroom komt echter vanuit Flevoland, via gemaal Lovink de randmeren in. Een fors deel van het jaar wordt dit Flevolandse water via de Veluwerandmeren doorgevoerd naar het Marker- en IJsselmeer.

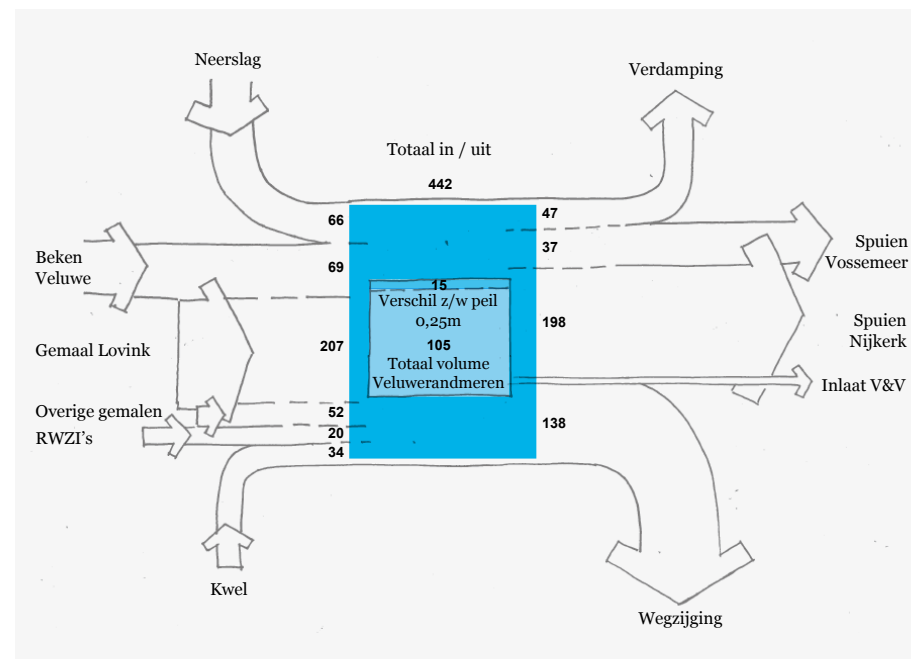
Denklijnen en aanbevelingen Veluwerandmeren

Schematische weergave van het waterpeil op de Veluwerandmeren ten opzichte van IJsselmeer en Markermeer. Door een iets hoger peil is er de mogelijkheid om onder vrij verval af te wateren

Het watersysteem van de Veluwerandmeren met het bekenlandschap in vrije verbinding met het Veluwerandmerensysteem

De aanleg van Flevoland heeft een stevige kwelstroom (en bijhorende grondwaterstanddaling) op gang gebracht vanaf de hoge gronden. Ook een aanzienlijke hoeveelheid van het water uit de Veluwerandmeren zijgt door de bodem onder de dijk weg naar Flevoland. In droge zomerperioden is het reguliere Flevolandse maalregime onvoldoende om de grote wegzijging en verdamping te compenseren. In die gevallen wordt vanuit het Markermeer extra water door Flevoland richting gemaal Lovink gestuurd. De Veluwerandmeren dragen met hun beperkte oppervlakte nauwelijks bij aan de zoetwatervoorraad van het IJsselmeersysteem - eigenlijk zijn zij zelf een watervrager. Waterschap Vallei en Veluwe laat in de zomer een beperkte hoeveelheid Veluwerandmeerwater in voor peilhandhaving in het aangrenzende poldergebied. Al met al ligt er als gevolg van grote systeemingen in het verleden nu een complexe watermachine waarin voortdurend 'aan de knoppen gedraaid moet worden'.

Stroomschema van het Veluwerandmerensysteem. Duidelijk zichtbaar de grote toevoer vanuit Gemaal Lovink en het grote wegzijgen richting polder

Gemaal Lovink - waarmee in droge zomers water vanuit het Markermeer door de polder het gebied in gemalen wordt

Watersysteem

Denklijnen aanbevelingen

Maak gebruik van de zelfstandige positie van het gebied binnen het IJsselmeergebied. Verken de mogelijkheden om te komen tot vernieuwing van de ‘watermachine’ met een natuurlijker peilverloop door de seizoenen, met minder aanspraak op wateraanvoer vanuit het Markermeer in droge perioden en met behoud van en doorontwikkeling tot een uitzonderlijke goede waterkwaliteit.

- Voor het IJsselmeer en Markermeer zijn vanaf 2050 beleidsopties van toepassing voor het beperkt verhogen van het gemiddelde winterpeil met 30 cm en in de zomer het vergroten van de bandbreedte van 20 cm naar 50 cm (hoger opzetten of dieper uitzakken). Verken consequenties en mogelijkheden voor de Veluwerandmeren en houd hier bij het gebruik, de inrichting en het beheer rekening mee.
- Behoud voldoende ruimte rond de dijken voor toekomstige versterking en neem eventuele peilverhoging nu al mee bij de afweging van eventuele dijkversterkingen.
- Onderzoek hoe een nieuw peilregime past bij een verduurzaamd agrarisch bedrijfsmodel voor het vrij afwaterend gebied tussen Randmeren en Veluwe (bijv. meer water vasthouden, deels extensiever hooilandbeheer).
- Onderzoek andere potentiële bronnen als alternatief voor het Markermeer, zoals het Reevediep en de IJssel.
- Waterschap Vallei & Veluwe zet in op vergroting van de infiltratiecapaciteit als voeding van de grondwatervoorraad onder de Veluwe. Nieuwe concepten zoals de Wateraccu voegen hier een actieve grondwatervoeding aan toe. Op lange termijn kan dit leiden tot een grotere en constantere toestroom van beekwater richting de Veluwerandmeren.

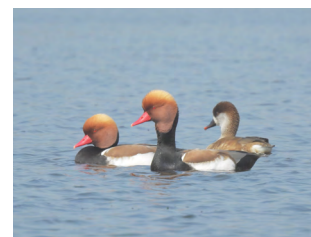
Nijkerkersluis vanaf de Erkemedeweg

Natuur

Kenschets

De Veluwerandmeren nemen een bijzondere positie in binnen het IJsselmeergebied als het gaat om natuur. Dit merenstelsel (grote delen hebben een gemiddelde diepte van niet meer dan één meter) biedt condities die ook op nationale en internationale schaal van betekenis zijn – namelijk die van een groot ondiep zoetwatermeer. Door deze ondieptes, in combinatie met helder doorzicht, groeien er waterplanten. Waterplanten bevorderen de waterkwaliteit en dragen bij aan een rijk onderwaterleven en zijn voedsel voor diverse soorten vogels zoals de krooneend. Het ecosysteem staat hiermee op een hoger niveau en is meer in balans dan dat van de Zuidelijke Randmeren.

Voor wat betreft het aangrenzende achterland hebben de Veluwerandmeren nog een troef in handen – aan de oude landzijde staat het merengebied in open verbinding met het bekenstelsel dat op de noordflank van de Veluwe ligt – iets wat binnen het IJsselmeergebied uniek is. Dit achterland is een waardevolle toevoeging aan het natuurlijk systeem waar dat aan de overzijde minder het geval is, omdat hier de dijk een scherpe grens vormt. Daar schuilt de natuurkwaliteit voornamelijk in een aantal vernatte gebieden binnendijks en een reeks grote boscomplexen, waarbij wel de verbinding met het watersysteem van de meren geheel ontbreekt.

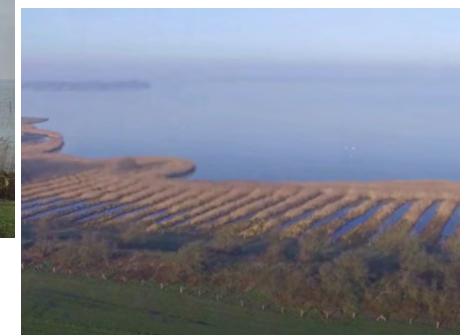
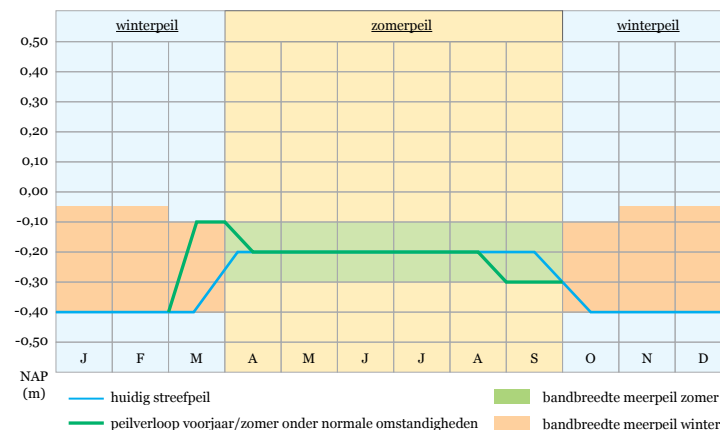
Gemiddelde waterdiepte Veluwerandmeren - grote delen zijn rond de 1 meter diep (kaartbeeld indicatief en op basis van meest recente data)

Natuurkwaliteiten - habitat voor watervogels (krooneend) en open verbinding met het achterland (Hierdense beek)

Wel is er een paar kwesties in de Veluwerandmeren. Allereerst werkt het tegennatuurlijk peil, waarmee in de winter het peil uitzakt (ten behoeve van de piekberging) en in de zomer juist wordt opgezet (ten behoeve van de zoetwatervoorraad), de natuurlijke ontwikkeling van het meersysteem tegen. Een meer natuurlijk peil is vooral voor de ontwikkeling en dynamische instandhouding van bepaalde natuurtypen die nu grotendeels ontbreken, zoals waterriet en overstromingsgraslanden, van groot belang.

Daar komt bij dat de waterkwaliteit in de Veluwerandmeren goed is, maar dat het systeem mede door de ondiepte – er zit maar weinig water in de Veluwerandmeren – kwetsbaar voor verandering is. De waterkwaliteit kan bij bepaalde condities zo omslaan, waarbij niet altijd goed te achterhalen is wat een kwaliteitsvermindering in de waterkwaliteit veroorzaakt. De randmeren zijn een vrij jong natuursysteem en daarmee is te weinig bekend over hoe het precies werkt en welke ingrepen effect hebben. Het is in die zin moeilijk te voorspellen hoe het zich de komende jaren gaat gedragen.

Verder is er een tekort aan oeverzones en zijn er, vooral aan de Flevolandse kust, veel harde oevers. Oeverzones dienen als paai- en schuilplaats voor vis en vormen een belangrijke buffer tussen water en land. Omdat deze oevers vanuit ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorisch perspectief juist een kwaliteit vormen, ligt hier een belangrijke inpassingsopgave - om zo te komen tot een maximaal ecologisch rendement met een inrichting die past bij de landschappelijke kernkwaliteiten.

Het tegennatuurlijke peil binnen het IJsselmeergebied werkt de natuurlijke ontwikkeling van het meersysteem tegen

Strakke dijk met strakke randafwerking (l) en vooroever ontwikkeling aan de oude landzijde (r). Vooral aan de nieuwe landzijde zijn er veel harde oevers en daarmee een tekort aan meer geleidelijke oeverzones

Een laatste kwestie is de toenemende gebruiksdruk op het gebied vanuit recreatie. Natuur en recreatief gebruik gaan tot op zekere hoogte goed samen, door bijvoorbeeld te zoneren in ruimte en tijd en door kerngebieden leeg en stil te houden. Ook kunnen ondieptes en dichte rietzones langs de oevers recreanten op een natuurlijke manier op afstand houden. Maar een steeds breder palet aan watersporters, toenemend in aantal, drukt op de natuur- en waterkwaliteit.

Als het gaat om het versterken van het natuurlijk systeem, dan bieden de beekmondingen een groot potentieel. Daar wordt nu al gewerkt aan manieren om de aanvoer te vertragen en de beekloop zo meer te vernatten. Door verondieping van de beek bovenstrooms en de aanleg van flauwere oevers kan kwel hier uittreden en vernat de beekzone. Benedenstrooms zorgen soortgelijke maatregelen voor een meer geleidelijke overgang van beek naar meer, voor vernatting van graslanden, en kan in combinatie met rietherstel en -aanleg een robuustere oeverzone worden gecreëerd. Fluctuaties in de waterstanden van de meren werken op deze manier door op de landzijde. Deze aanpak wordt in gebieden al toegepast, maar kan voor de hele oude landzijde een aantrekkelijk perspectief bieden; een meer natuurlijk functionerende beekloop met aantrekkelijke leefgebieden en verbeterde waterkwaliteit. En dat is niet alleen voor de natuur interessant, maar ook in combinatie met vooral extensieve vormen van recreatie en landbouw.

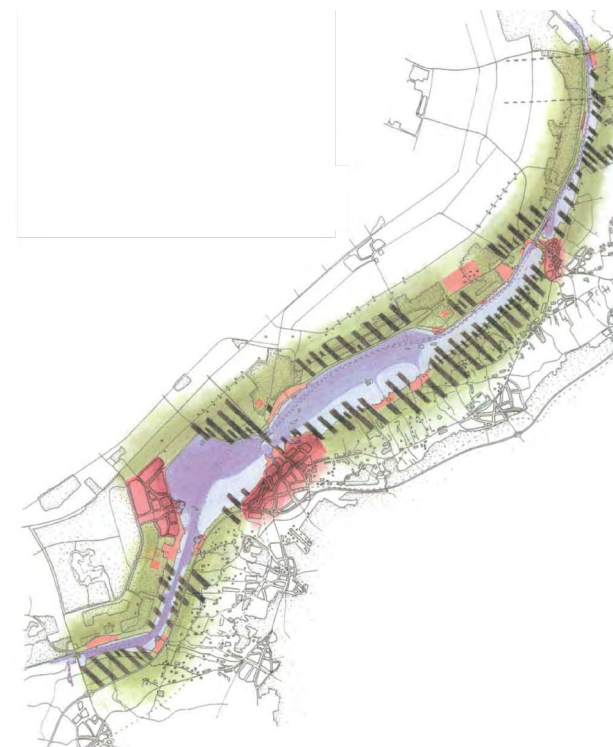

Het Groene Kruispunt Nuldernauw - hier tijdens de aanleg - waarbij natuurontwikkeling en (extensieve) recreatievormen zijn gecombineerd

Kaartbeeld (van Staatsbosbeheer) van een natuurherstelproject rond de Andhuizerbeek met herstel van rietlanden en verzachten van de land-waterovergang en het beekprofiel

Een ander instrument om de natuurkwaliteit te verbeteren is een nog betere zonering van rust naar drukte: gradiënten van druk-drukker-drukst en luw-luwer-luwst. Juist in een gebied als dit, dat veel recreatief potentieel heeft maar dat daarbij voor een groot deel ook afhankelijk is van de natuurkwaliteit, is een duidelijke zonering van groot belang. Hier kan ook vanuit de recreatiekant op gestuurd worden – door bijvoorbeeld op bepaalde plekken geen of juist wel voorzieningen toe te laten, door de bereikbaarheid te verminderen op plekken waar luwte gewenst is, of door middel van tijdelijke, verplaatsbare voorzieningen.

Het plaatselijk verdiepen van delen van de meren ten behoeve van de waterrecreatie en het tegelijkertijd verondiepen van andere delen voor de natuur ligt hier gevoelig. Dat schuilt voornamelijk in de grote kwaliteit en uniciteit van de ondiepe onderwatergradiënt zoals die er nu al is. De combinatie groot, zoet én ondiep is vrij uniek in Europa. Wel zou er ook naar de landzijde gekeken kunnen worden om te kijken of daar natuurwinst kan worden behaald in relatie tot recreatiewinst in de meren. Het project Groene Kruispunt Nuldernauw is hier een voorbeeld van - daar is natuurontwikkeling niet alleen gezocht in het water, maar is de oplossing ook aan de landzijde gezocht - door delen van de bestaande vooroever af te graven. En zijn er ook kleinschalige recreatieve voorzieningen opgenomen voor de recreant en natuurliefhebber (vogelkijkhut en -scherm, picknickvoorzieningen).

	zone	N	N/r	N/R	R/n	S
Land	omschrijving	natuurgebied (mogelijk afgesloten)	natuurgebied (mogelijk afgesloten)	recreatie hand in hand met natuur	(grootschalige) verbruiscategorie (intensieve) recreatie	stedelijk gebied
	recreatief gebruik	(vrijwel) NIET	EXTENSIEF	MATIG	INTENSIEF TOT ZEER INTENSIEF	STEDELIJK
	voorbeelden van gebruik		zonnen, fietsen, wandelen, overvissen, van natuur genieten	natuurkamperen strandbezoek	grote campings, bungalow- en stacaravanparken, attracties	centrumfuncties
						
Water						
			(ondiep) water		(diep) water	
	omschrijving	water met uitsluitend natuurfunctie	multifunctioneel water met accent op natuur	multifunctioneel water	multifunctioneel water met accent op recreatie	
	recreatief gebruik	(vrijwel) NIET	EXTENSIEF	MATIG	INTENSIEF TOT ZEER INTENSIEF	
	voorbeelden van gebruik		kanoën, roeien, zwemmen, vlieg-vissen, surfen, (eventueel gezoomd in tijd)	kleine zeilvaart kleine motorvaart surfen	grote zeilvaart grote motorvaart	

Sturen vanuit zonering. Waar is het luw, luwer en luwst? En waar is ruimte voor druk, drukker en drukst? Zoneringskaart met legenda uit het Inrichtingsplan Veluwerandmeren, 2001

Natuur

Denklijn en aanbevelingen

Beschouw het water, de oevers en een ruime landzone hieromheen als onderdeel van één samenhangend natuursysteem. Streef naar een robuust en divers palet aan natuurtypen met waar mogelijk geleidelijke overgangen hiertussen. Maat en schaal maken natuurlijker/ cyclisch beheer mogelijk waarbij diverse ontwikkelstadia naast en door elkaar bestaan.

- Streef naar een langere verblijftijd van het water in de beek en -monding. Benut de bijzondere contactzone tussen hoge grond en het meer voor ontwikkeling van overstromingsgrasland, natuurlijke strandwallen en royale zones met open waterriet. Flauwere land-waterovergangen met rietontwikkeling. Ontwikkel de achteroevers (beekmondingen) tot natte graslanden.
- Onderzoek ook de mogelijkheden die de Flevolandse achteroever biedt - hier vernatten en op termijn verbinden met het Veluwerandmerensysteem kan grote kansen opleveren.
- Zet in op verzachting van dijkevers. Ontwikkel natuurlijke habitats (zoals waterriet) in/bij de dijkrand – en zoek naar mogelijkheden om de (ver) natte binnendijkse gebieden te verbinden met het meersysteem. Besteed daarbij veel aandacht aan de ruimtelijke inpassing - die speelt hier (en langs alle nieuwe land kusten) een grote rol.
- Behoud en versterk de afwisseling tussen rustige en drukke delen.
- Bied vanuit perspectief ‘natuur op orde’ gericht ruimte voor recreatief gebruik: a) volledige rust / afsluiting, b) voorzichtig of tijdelijk medegebruik, c) ruimte voor specifieke vormen van recreatie, en d) drukkere plekken en gebieden.

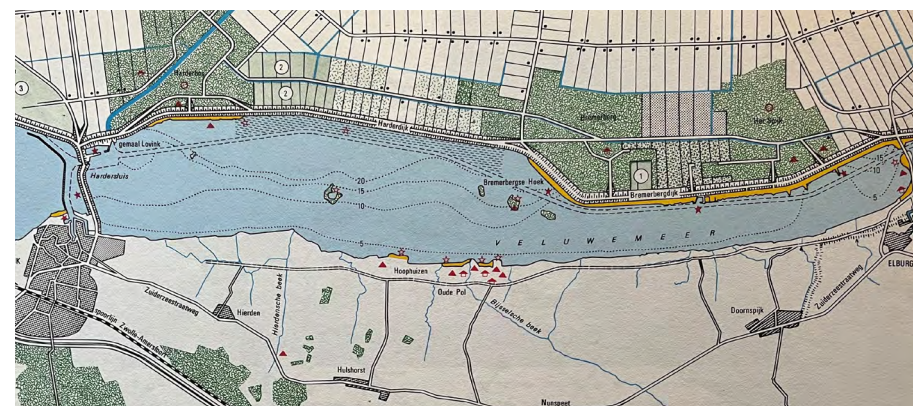
Zicht op de Nodbeek richting het Zuiden

Recreatie

Kenschets

De Veluwerandmeren zijn een belangrijke recreatieve bestemming binnen de regio en daarbuiten. Op schaal van het IJsselmeergebied ligt hier (samen met de Friese kust en delen van de Noord-Hollandse kust) het recreatieve zwaartepunt. En dat is terecht, want waar elders in Nederland is er zo'n waterrecreatief kwaliteitslandschap te vinden (op de Noordzeekust na)? Het programma bestaat uit recreatieterreinen voor de dagrecreatie (Strand Nulde – Horst) en overige stranden, campings en vakantieparken (vooral aan het Veluwemeer en Nuldernauw), jachthavens (Zeewolde, Harderwijk, Elburg, Horst, Nulde, en gekoppeld aan vakantieparken), eilanden (zeven met aanlegplaatsen) en water (plm 60 km² in totaal). De bossen van Flevoland en de Veluwerand zijn aan landzijde belangrijke recreatiegebieden.

Delen van het gebied zijn relatief goed bereikbaar per auto – langs het Nuldernauw scheert de A28 langs de kust. Verderop is de Veluwe kust alleen met kleine landbouwwegen ontsloten. Aan Flevolandse kant loopt de weg grotendeels parallel of aan de dijk. Dit verschil is vanaf begin af aan mee-ontworpen; in de 'Atlas voor Flevoland' uit 1971 wordt gesproken over 'boulevardontsluiting' en 'slagenontsluiting'. Dit kan ook verder worden uitgewerkt - met 'snellere' en 'tragere' kusten als gevolg. Op de flank van de Veluwe ligt een treinverbinding tussen Zwolle en Utrecht met stations in de meeste tussenliggende plaatsen.

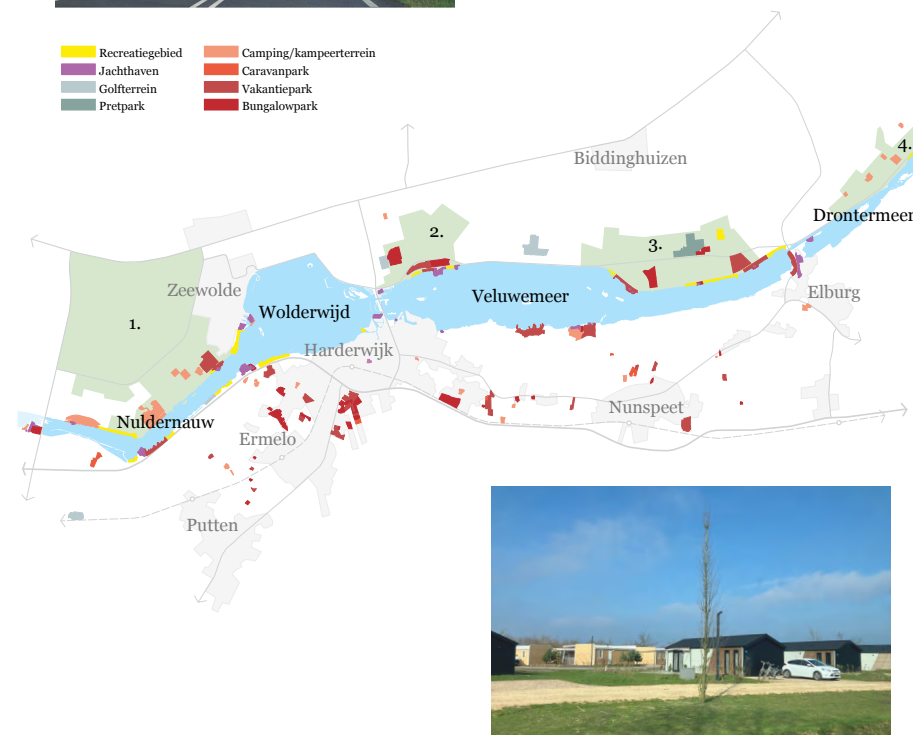
De Biezen, een van de eilanden met aanlegplaatsen in de Veluwerandmeren. De eilanden vormen besloten plekken in het grote water en zijn belangrijk voor de recreatie

Het recreatielandschap werd op de tekentafel ontworpen - gebieden, programma's en ontsluiting in samenhang met het landschap

Anders dan bij de Friese kust, waar jachthavens, vakantieparken en overig recreatief programma vooral gekoppeld zijn aan de kustplaatsen, is hier sprake van verspreide voorzieningen. Aan de nieuwe landzijde liggen de vakantieparken – ingepakt in een stevige groene jas – los van de kernen voor of achter de dijk. Aan de oude landzijde is dit eveneens het geval, daar vormt de strook Nulde-Horst één recreatief ensemble, zowel in programma als in ruimtelijk voorkomen. Op twee grote vakantieparken na is de rest van deze kust redelijk ‘leeg’ te noemen.

Duidelijk zichtbaar is dat veel van de recreatieterreinen steeds meer ‘verstedelijken’; campings worden huisjesparken, er komt meer verharding, voorzieningen, parkeerterreinen, hekwerken en vlaggen. Daarmee krijgt een deel van de verblijfsrecreatie een meer jaarrond karakter, maar verdwijnt ook het informele en openbare karakter op sommige plekken. De groene inpassing is ook niet overal meer op peil en verdient een kwaliteitsslag. In sommige gevallen (bijv. bij de uitbreiding van Erkemedstrand) is helemaal geen sprake van een groene inpassing, wat de plek niet ten goede komt en aandacht verdient.

Een bijzondere positie nemen de ‘waterkernen’ Harderwijk en Zeewolde in. Hier wordt actief het water opgezocht en ontstaan interessante nieuwe woonmilieus met grote stranden en goede voorzieningen voor inwoners. Een duidelijkere koppeling met de verblijfsrecreatiekant ligt hier voor de hand, opdat deze elkaar versterken.

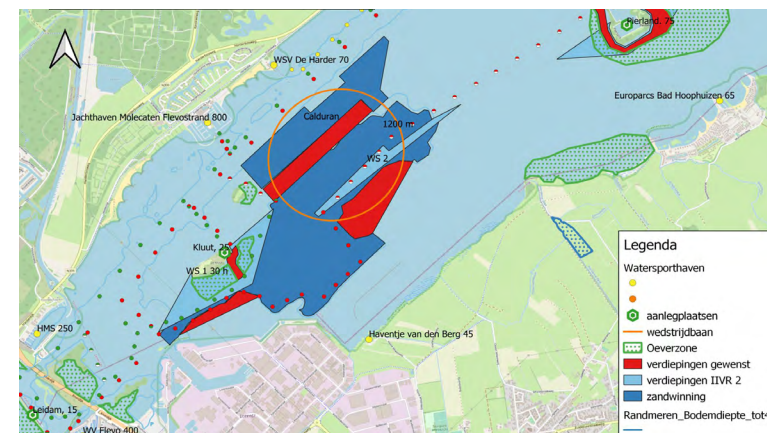

Op kaart: recreatief programma langs de kusten van de Veluwerandmeren ligt los van de kernen en is aan de nieuwe landzijde ingepakt in een groene jas (getallen 1-4)

Op foto: de ‘groene jas’ als grote kwaliteit, hier nabij Zeewolde (b). De verstedelijking van vakantieparken is overal merkbaar, hier Bad Hoophuizen (o)

Aan de waterkant is het gebied bij uitstek een familieparadijs – met ondiep water, kleine bootjes, veel afwisseling en voorzieningen aan de kant. Voor de watersport – een markt die momenteel aan het verbreden én aan het verjongen is – liggen er wel een paar uitdagingen. Voor kiten en windsurfen zijn bijvoorbeeld specifieke zones in het wateroppervlak aangewezen. Veel hangt af van het gedrag van de gebruikers, waar de watersportorganisaties overigens zelf goed op sturen. In het gebied wordt veel gevaren, hoewel het vaargebied door de vele ondiepe delen relatief klein is.

Er zijn allerlei wensen om het diepe vaargebied te vergroten, verbindingen logischer te maken, om zo de verschillende waterrecreanten wat uit elkaar te houden en om de potentie als waterrecreatiegebied te vergroten. Maar de grote natuurwaarden bieden daarvoor nauwelijks ruimte – omdat de ondiepte vanuit daar juist gewenst is. Duidelijker zoneren - en daar dan vervolgens op sturen met voorzieningen (of een bewust gebrek daaraan) en het uitstippelen van (meer) routes lijkt de meest haalbare kaart. Daar hoort ook een verhaal bij over welk type recreatie waar wenselijk is, opdat niet het hele gebied op een soortgelijk recreatief product inzet. Een integraal beeld in samenhang met de natuur is logisch – alleen zo kan deze ingewikkelde puzzel gelegd worden.

De Veluwerandmeren vanaf dag één een familieparadijs - heel dicht aan het water (l) en aantrekkelijk voor een breed palet aan soorten waterrecreatie (r)

De begrijpelijke wens om het vaargebied te vergroten is lastig door de grote natuurwaarden - studie van Stichting Maaian Waterplanten Randmeren - op kaart het Veluwemeer

Recreatie

Denklijn en aanbevelingen

Zet in op doorontwikkeling van een duidelijke recreatieve zonering, om recreatie ruimte te bieden met behoud en ontwikkeling van de andere gebiedskwaliteiten. Zo'n zonering bestaat in ieder geval uit een beeld van waar het druk is en waar luw, waar groot past en waar klein, en schetst een beeld van welke voorzieningen waar wenselijk zijn.

- Voorkom verdere 'verstedelijking' van de campings en verblijfsrecreatie – zonder eerst een beeld te hebben van de omvang, kwaliteit én bijdrage aan gebied-specifieke waarden.
- Onderzoek de mogelijkheid om recreatie en verstedelijking hier en daar met elkaar mee te laten liften – concentreer daar zoveel mogelijk het grote programma.
- Onderzoek ook de mogelijkheden om recreatie en natuurontwikkeling hier en daar hand in hand te ontwikkelen - door vooral aan de randen van natuurprojecten (extensief) recreatief medegebruik mogelijk te maken en daarmee andere gebieden te ontlasten.
- Zet bij alle ontwikkelingen in op een bijdrage aan het groene raamwerk – waarmee recreatieve ontwikkelingen beter worden verankerd in het landschap. Dat kan zijn op eigen terrein of in de vorm van een bijdrage aan een grotere structuur.

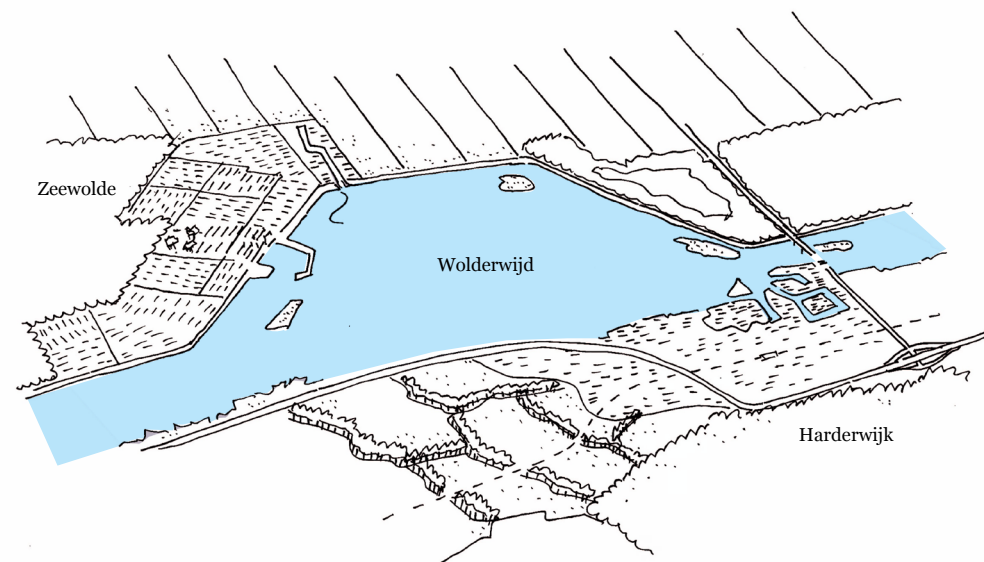
Zicht op het Veluwemeer vanaf Polsmaten

Verstedelijking

Kenschets

Bij het ontwerpen van de Flevopolders zijn de randmeren bewust mee-ontworpen. Een belangrijk aspect daarbij was ook de positionering van de dorps- en stadskernen rondom de meren in de nieuwe polders. Zo ligt Almere Haven tegenover Huizen en Zeewolde tegenover Harderwijk - in beide gevallen enigszins schuin tegenover en gescheiden door open water. Waar Almere en Huizen toch echt twee aparte werelden zijn gebleven, ontstaat rond het Wolderwijd toch geleidelijk een 'dubbelstad' (of 'cirkelstad') om een open water. Bijvoorbeeld als het gaat om voorzieningen als het onderwijs, of over wonen en werken - het stedelijke systeem verbindt de twee plaatsen, die daarbij wel hun eigen karakter behouden.

Zeewolde en Harderwijk hebben allebei een hechte maar zeer verschillende relatie met het water. Dat zit in de vormtaal – rechte lijnen, ruime bochten en een scherpe knik – en het zit in de manier waarop Zeewolde zich richt op het water (de jachthaven lag er als eerst!). De nieuwe Polderwijk voegt hier een andere vorm aan toe – met een waterverbinding tussen meer en achterland. Harderwijk ligt met meerdere gezichten aan het meer. Met het oude centrum, met de groen opgezette jaren 80 wijken ten westen hiervan en met het getransformeerde haventerrein (nu woongebied) rond het aquaduct. Hier ligt een kans om als gemeenten verder te onderzoeken hoe deze ruimtelijke relatie te versterken, gericht op nog meer samenhang in het stedelijk systeem met waar mogelijk gedeelde voorzieningen.

Harderwijk en Zeewolde - Hanzestad en polderdorp rond een groot centraal meer; het Wolderwijd

Nieuw programma aan en op het water: recreatie- en natuurontwikkeling gecombineerd - Tulpeiland Zeewolde

Ook op de eerste linie ligt Elburg, wat verscholen achter de bedrijventerreinen die tussen meer en centrum liggen, de rest van de stad ligt daar weer achter. Elburg is ooit verplaatst en is een van de mooiste voorbeelden van Middeleeuwse stedenbouw in Nederland. Het bedrijventerrein langs het verbindingskanaal biedt kansen voor heroriëntatie op het water.

Ermelo, Putten, Hierden, Hulshorst, Nunspeet en Doornspijk liggen in een tweede linie, zonder direct contact met het water maar op de flank van de Veluwe. Ten slotte is er Strand Horst; deze plek begint het met een jachthaven, bedrijvigheid, een vakantiepark en wegrestaurants stedelijke trekken te vertonen. De geplande evenementenhal en een hotel (60m hoog!) doen hier nog een schep bovenop. Is het alleen de goede bereikbaarheid die hier een rol speelt, of toch ook de ligging aan het water? Wordt er nieuwe gebiedsidentiteit en -kwaliteit gecreëerd? Ontwikkelingen moeten ook in breder perspectief worden bekeken. Zeker ook gezien het belang van deze plek als logische oversteek tussen oud en nieuw land (kortste afstand) en tussen de twee grootste kernen Zeewolde en Harderwijk.

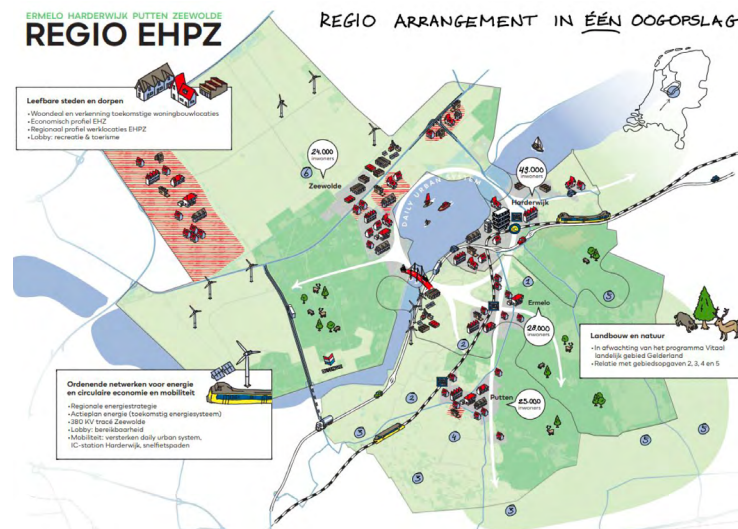

Het oude centrum van Elburg in relatie tot de haven, het water en de rest van het dorp

Ligging van de belangrijkste woonplaatsen in relatie tot het water en het weg- en spoornetwerk

Een paar kwesties spelen er verder rond dit thema. Allereerst is er een grote behoefte aan woonruimte in het gebied; vanuit de Randstad en vooral rond het Wolderwijd. Dat is begrijpelijk gezien de relatief goede bereikbaarheid (A28 en spoorverbinding aan de oude land kant) en de goede ligging (aan het water, omringd door polderbos en Veluwe). Maar het is de vraag in hoeverre aan deze behoefte kan worden voldaan en in welke vorm - selectieve verdichting en herstructurering kan een kans zijn maar verdere verstedelijking kan ook ten koste gaan van de kwaliteit van het landschap en daarmee van de goede uitgangspositie.

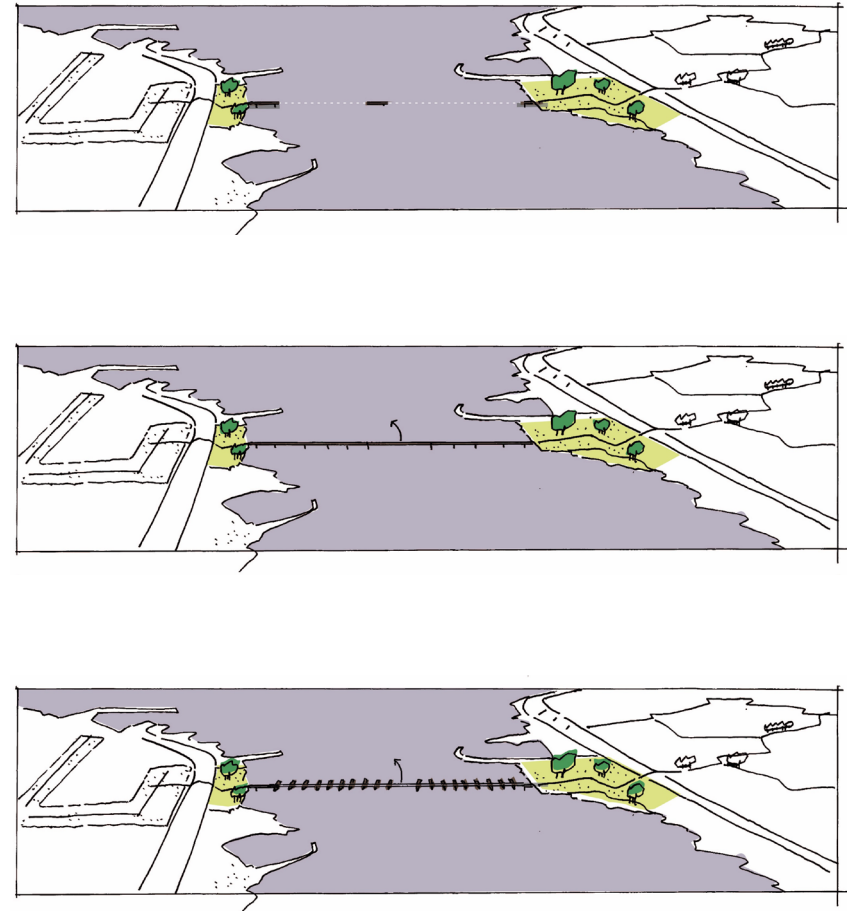
Daarbij is het zoeken naar ontwikkelruimte – Harderwijk bijvoorbeeld heeft weinig ruimte over om te bouwen; welke vormen van verstedelijking zijn hier nog wel mogelijk? Kan de 'tweede linie', die is aangesloten op het spoornet, hier ook iets in betekenen? Kunnen de linten op de oude strandwallen hier op kleine schaal iets aan bijdragen in combinatie met de leefbaarheid en vitaliteit van het landelijk gebied? Gebruik maken van en inspelen op het aanwezige cultuurlandschap kan hierbij een belangrijk ontwerpprincipes zijn. Hierdoor blijft de bestaande kwaliteit grotendeels behouden en wordt verrommeling voorkomen.

Ruimtelijke druk op de regio - woningbouwopgave, mobiliteitsopgave, transitie landelijk gebied. Regio EHPZ

Polderwijk in Zeewolde (l) en Waterfront in Harderwijk (r), grote wijken in aanbouw met een duidelijke relatie tot het Wolderwijd

Mobiliteit is ook een onderdeel van de verstedelijkingsvraag. De oude landkust ligt vrij gunstig met de A28 langs en een spoorverbinding tussen de meeste kernen. Zeewolde daarentegen ligt enigszins in de luwte van de grote wegen en vrij ver van de twee oeververbindingen. Er wordt gesproken over een nieuwe vaste oeververbinding voor langzaam verkeer tussen Zeewolde en Strand Horst. Dat is te begrijpen maar legt tegelijkertijd weer een deel van het randmerensysteem 'vast' en doet ook afbreuk aan de weidsheid en continuïteit van meer en oevers. Hoe is dit te rijmen met de aanleg van het aquaduct ter vervanging van de brug bij Harderwijk - waar continuïteit juist een belangrijk argument was? In alle gevallen zou zo'n oeververbinding een zekere lichtheid (en verplaatsbaarheid) moeten hebben en ook ondergeschikt moeten zijn aan de grote open maat van het water (denk aan vlotbruggen, drijfbruggen, lange steigers met een heen-en-weer pontje, etc.). Een onderzoek naar alternatieven (niet alleen in vorm maar ook in plaats) is daarom zeer aan te raden; het rivierengebied kan hierbij goede referenties opleveren.

Nieuw oeververbinding - welk type, welke maat, wat voor soort aanlanding en wat voor plek daarmee? Van boven naar onder: een verkort pontje, een lage brug met ophaaldeel, een drijvende brug.

Verstedelijking

Denklijn en aanbevelingen

Verken op regionale schaal wat de verstedelijkingsopgave betekent en welke ruimte er vanuit de kwaliteit van de verschillende kernen en gebieden is. Gebruik dit als input voor een regionaal verhaal over hoe men woont, werkt, recreëert en wat daar aan (infrastructurele) voorzieningen voor nodig en ga uit van de kwaliteiten van het gebied. En voor het Wolderwijd; gebruik de verschillende geschiedenissen, sfeer en mogelijkheden van Harderwijk en Zeewolde als inspiratie voor het maken van een aantrekkelijk verschil.

- Blijf oog houden voor een belangrijke macro-kwaliteit van het gebied: twee stedelijke kernen gericht op het water omgeven door de weidsheid van het water en een rustig groen landschap (met dorpen en recreatie). Laat nieuwe ontwikkelingen landen in deze waardevolle setting.
- Onderzoek hoe de kenmerken van het cultuurlandschap benut kunnen worden als inrichtingsprincipe voor toekomstige verstedelijking op kleine schaal in de gehele Veluwe oeverzone.
- Werk daarbij verder uit wat voor plek Strand Horst nu eigenlijk is en welke (ruimtelijke) kwaliteitseisen daarbij horen. Hier hoort ook een goede fietsverbinding met het achterland bij.
- Maak een scherpe keuze over wat de steeds verder verstedelijkende vakantieparken binnen zo'n perspectief vormen - pas op voor permanente vormen van wonen die losgekoppeld zijn van het voorzieningennetwerk.
- Start een breder (ruimtelijk) onderzoek naar de mogelijkheden voor een oeververbinding die past bij de mobiliteitsvraag (op basis van een regionaal perspectief), past bij het recreatieve gebruik (o.a. barrièrewerking brug voor watersport) en bij de ruimtelijke kwaliteiten van de randmeren (en de beleving van de twee kusten). Dit laatste betekent een zekere lichtheid en ondergeschikt t.o.v. de grote open maat van het water.

Zicht op het Wolderwijd vanaf de nieuwe sluis bij Polderwijk, Zeewolde

Vervolg

Het is duidelijk dat er veel gebeurt op en rond de Veluwerandmeren. Er is sprake van een gebruiksdruk die toe zal nemen de komende jaren. Ook liggen er gebiedsopgaven en loopt er al een reeks (herontwikkelings)projecten. Zeewolde en Harderwijk kijken steeds meer vanuit een gezamenlijke blik naar het water en stemmen hun gebruiks- en ontwikkelambities rond beide oevers van het Wolderwijd af. Het gebied is populair, ook buiten de regio, en de verwachting is dat dit alleen maar zal toenemen. Insteek van het IJ-team bij deze casus is geweest om vanuit de samenhang der dingen te kijken waar de kracht, de opgaven en de kansen liggen voor het gebied. Om van daaruit iets te zeggen over het gebied als geheel. En om daarmee het gesprek te starten over hoe samen verder te werken aan een samenhangend Veluwerandmerengebied.

We starten hierbij nadrukkelijk bij het Veluwerandmerengebied als geheel: het systeemniveau waarin de basis ligt voor de huidige kwaliteiten en kansen voor de toekomst. Een wat ons betreft duidelijke observatie is dat er behoefte is aan gedeeld verhaal voor het gebied waarin de verschillende thema's samenkomen en waarin een perspectief voor het hele gebied geschetst wordt. Zo'n perspectief sluit op meerdere manieren aan op eerdere en lopende trajecten rond de Veluwerandmeren.

Ten eerste sluit het aan op het programma Integrale Inrichting Veluwerandmeren (IIVR) dat omstreeks 2000 begon, nagenoeg is afgerond en heeft laten zien wat samenwerking op schaal van de Veluwerandmeren kan betekenen. De zoneringskaart die daarin centraal stond zou nog eens voor het licht gehouden kunnen worden vanuit de huidige context – en aangescherpt kunnen worden. Om vervolgens te kijken wat dit betekent voor het type natuur, recreatie en verstedelijking dat hierbij past, op welke schaal, en in welke verhouding.

Ten tweede, de coöperatie Gastvrije Randmeren is op dit moment bezig met een toekomstverkenning voor het hele randmerengebied, waarin bewoners, ondernemers en andere betrokken ideeën hebben kunnen insturen, die vertaald zijn naar tien 'dromen' voor het gebied. Waarmee de discussie is gestart over waar het gebied – vanuit onderop – heen kan bewegen de komende jaren. Wat is belangrijk, wat is wenselijk en hoe vertaalt dat zich naar concrete projecten of kansen? Hier zijn zeker voor de ruimtelijk invulling lessen uit te leren.

Ten derde, het gebied Ermelo-Harderwijk-Putten-Zeewolde (Regio EHPZ) werkt als provincie-overstijgende regio aan meerdere ruimtelijke opgaven samen. Er is ook al binnen dit samenwerkingsverband,

het regioarrangement, gewerkt aan een eerste beeld van welke opgaven en er allemaal spelen en welke wensen er zijn. Een volgende stap in de ruimtelijke planvorming binnen de regio wordt het opstellen van een strategisch ruimtelijke visie. Het IJ-team adviseert om vanuit de optiek van ‘water en bodem sturend’ de visievorming op te bouwen vanuit een ambitieus verhaal voor het Veluwerandmeer als water- en ecosysteem en landschap met identiteit.

Ten vierde, een verhaal op de schaal van het hele gebied biedt context aan de gemeentelijke plannen die ook ontwikkeld worden en biedt duidelijkheid aan overige gebiedspartijen over wat een gezamenlijke richting kan zijn voor de komende jaren. Juist de Veluwerandmeren, die op de grens van drie provincies, acht gemeenten en twee waterschappen liggen, verdienen een verhaal dat verbindt.

Kortom, samenhang op de schaal van het Veluwerandmerengebied, inclusief het achterland en kenmerkende cultuurlandschap, met het watersysteem als fundament, ruimtelijke kwaliteit als rode draad, en met een uitwerking voor de thema's en hoe die elkaar raken; een ruimtelijk perspectief over hoe de verschillende opgaven, ambities en schaalniveaus samenkomen in het gebied.

Wat het IJ-team betreft is er met het opstellen en uitwerken van het regio-arrangement voor de Regio EPZH een kansrijk moment om deze twee zaken aan elkaar te koppelen. De nog uit te werken strategische ruimtelijke visie binnen dit traject zou iets verbreed kunnen worden om ook de overige Veluwerandmerengemeenten erbij te betrekken. Tegelijkertijd toont dit ook het belang van het samenwerkingsverband en een samenhangend ruimtelijk beeld op de schaal van de regio.

Zicht op water en riet van het Nulderneauw - op de achtergrond de begroeide strekdam tussen meer en Delta Schuitenbeek

Colofon

Aanbevelingen

Dit IJ-schrift over de Veluwerandmeren is opgesteld door het IJ-team op basis van drie werksessies met medewerkers van de bij het gebied betrokken overheden en organisaties.

Aan de werksessies namen deel

Rita Braam & Peter Beelen (Gastvrije Randmeren), Kees Kooijman (Stichting Maaïen Waterplanten Randmeren), Jan Nieuwenhuis & Marko van der Schoot (gemeente Zeewolde), Marianne Pothof (Regio EHPZ), Henk Maas & Maarten van Dooren (gemeente Harderwijk), Ilja Jansen (Leisurelands), Anky Spanjer & Erinke Siegersma (Vitens), Miranda Berendsen (Staatsbosbeheer), Marianne Greijdanus-Klaas & Sylvia de Bres (Rijkswaterstaat), Roel van Wolfswinkel (Waterschap Zuiderzeeland), Agnes Holtjer (provincie Gelderland), Sandra Neven & Anne Glasbergen (gemeente Putten), Naomi Maarseveen (gemeente Ermelo) **Vanuit het IJ-team:** Koen Kaffener - water en natuur (Min. IenW), Joline Snel - inhoudelijke en productionele ondersteuning (Min. BZK), Roelof Smedes - water (Rijkswaterstaat), Peter Timmer & Jeroen Zomer - cultureel erfgoed (RCE), Maaike

Andela - landschap (provincie Fryslân), Mark Eker - landschap (provincie Noord Holland), Nanne Bouma - landschap (provincie Overijssel), Flos Fleischer - natuur (ROIJ), Jan Wilbers - ontwerp (H+N+S Landschapsarchitecten), Pieter Schengenga - voorzitter (H+N+S Landschapsarchitecten)

Tekst en beeld

De teksten, tekeningen en foto's in dit schrift zijn gemaakt door het IJ-team behalve indien hieronder aangegeven.

Beeld pag. 7 (o) Dienst der Zuiderzeewerken via Het Flevolands Archief (zoekterm: 14941 Nulder nauw) **pag. 15 (o)** Dienst der Zuiderzeewerken via Het Flevolands Archief (zoekterm: 3025 Veluwemeer) **pag. 19 (b)** Dienst der Zuiderzeewerken via Het Flevolands Archief (zoekterm: 2725 Veluwemeer) **pag. 19 (o.l)** Vroege schetsen Zeewolde. Uit: Coen van der Wal: In praise of common Sense **pag. 19 (o.r)** Anoniem, via het Gelders Archief (zoekterm: 1551-1856) **pag. 21 (b)** Leisurelands **pag. 29 (o)** Apdency (CCo 1.0: <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.en>)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gemaal_Lovink.jpg pag. 31 (b.l) schermafdruck 'Waterplantenbedekking IJsselmeergebied', Rijkswaterstaat pag. 31 (b.r) via <https://www.natura2000.nl/gebieden/gelderland/veluwerandmeren> pag. 31 (o) Vitens pag. 37 (o.l) Tisha Mukherjee (CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Red-crested_pochard_04.jpg pag. 37 (o.r) Dominicus Johannes Bergsma (CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>) [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wandeling_over_het_Hulshorsterzand-Hulshorsterheide_07-03-2020._\(d.j.b\)_21.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wandeling_over_het_Hulshorsterzand-Hulshorsterheide_07-03-2020._(d.j.b)_21.jpg) pag. 39 (b) Rijkswaterstaat pag. 39 (o-r) Uit: presentatie Staatsbosbeheer pag. 41 (b) Gebiedscoöperatie Gastvrije Randmeren pag. 41 (o) Uit: presentatie Staatsbosbeheer pag. 43 Inrichtingsplan Veluwerandmeren, 2001 (legenda opnieuw opgemaakt) pag. 49 (b) Apdency (CC0 1.0: <https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.en>) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:De_Biezen_2014.jpg pag. 49 (o) Atlas voor Flevoland 1971 (5e jaargang), Rijksdienst voor de

IJsselmeerpolders, Zwolle 1971 pag. 53 (b.l) Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders via Het Flevolands Archief (zoekterm: 39956) pag. 53 (b.r) Wendycarina (CC BY-SA 4.0: CC BY-SA 4.0: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.en>) https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Strand_Horst_surfen.jpg pag. 53 (o) Uit: presentatie Stichting Maaïen Waterplanten Randmeren pag. 59 (o) Uit: presentatie Gemeente Zeewolde pag. 61 (b) Topografische kaart Nederland pag. 63 (b) Regio EHPZ pag. 63 (o.r) Topografische kaart Nederland

Meer informatie over het IJ-team

IJ

Denklijnen en
aanbevelingen voor
de Veluwerandmeren

TE

IJ-schrift 5
november 2024

AM